

PRIKAZ KNJIGE

Sat povijesti i čas (h)istorije. Izbor tekstova (2014. — 2019.)

VINKO TADIĆ

Požega: Povijesno društvo Požega, 2020., 149. str.

Lokalna istorija izuzetno je važan deo nacionalne istorije, iako često nije u centru pažnje cele javnosti, pa ni samih istoričara. Ipak, upravo temeljno istraživanje prošlosti manjih teritorijalnih jedinica doprinosi istraživanju nacionalne istorije u celini. Istoričar i arheolog Vinko Tadić u delu "Sat povijesti i čas (h)istorije" posvetio se tom cilju.

Autor je prikupio i objavio svoje izabrane tekstove nastale u poslednjih nekoliko godina, a koji su vezani za istoriju Požege, njene ljude i važne događaje. Oslonio se na arhivsku građu, objavljenu literaturu i razgovore sa direktnim učesnicima pojedinih događaja. Zanimljiv i dragocen istorijski izvor su i fotografije koje je autor objavio u ovom delu. Tadić je kritički promatrao događaje o kojima je pisao, a u proceni uloga učesnika događaja o kojima piše i analizi samih događaja, poziva se na naučne principe. U izbor je uključio i svoje polemike u kojima polazi od nekih događaja iz prošlosti čija su tumačenja i dalje sporna za deo javnosti.

U svojoj knjizi izabranih eseja, Vinko Tadić polazi od 16. veka i prikazuje religijske i narodne običaje Srba, suseda Hrvata, kao i dolazak Osmanlija u ove krajeve. Već u naslovu odeljka "Vjekovna uporišta", pisac ovo nasleđe posmatra kao deo zajedničke baštine, koja je oblikovala Požegu i Zlatnu dolinu. Autor ističe da je ovom knjigom želeo podsetiti "da su različitosti naše bogatstvo".

Vinko Tadić se u odeljku "Tjeskoba suočavanja", upravo bavi odnosom većine prema drugima. Navodi da su i posle 1918. godine Srbi i Hrvati zajedno živeli u ovom kraju, iako su neki od njih bili na različitim stranama u Prvom svetskom ratu. Među njima su postojali različiti politički stavovi. Tokom Drugog svetskog rata u ovom kraju je bilo mnogo onih koji su se opredelili za narodnooslobodilački pokret.

Poseban osvrt autor je dao na turbulentna vremena 20. veka, govoreći o događajima koji su i danas mesta rasprave u javnosti. Sa jedne strane, autor isti-

če problem interpretacije uloge Josipa Broza Tita i komunističke elite prema poraženim snagama u Drugom svetskom ratu. Tadić u svom delu navodi niz zločina partizanskih snaga prema poraženima, nakon antifašističke pobede izvojevane 1945. godine. Iako ne opravdava ove zločine, navodi da oni nisu bili tako masovni kao što se u hrvatskoj javnosti često ističe, pogotovo prema civilima. Po Tadiću, ovi zločini se ne mogu izjednačiti sa zločinima pobeđenog ustaškog režima. Autor naglašava da je pobeda Antifašističke koalicije u Drugom svetskom ratu bila pobeda nad najvećim zlom u istoriji čovečanstva. Sa druge strane, Tadić navodi i zločine ustaškog režima prema partizanima i civilima u ovom kraju, koristeći objavljeni i neobjavljeni materijal iz arhiva, stručnu literaturu i iskaze svedoka. Autor takođe ističe da je antifašistička osveta 1945. godine direktna posledica ustaških zločina, koji su počeli već 1941. godine.

Tadićevi eseji daju i sliku svakodnevice požeškog kraja u toku Drugog svetskog rata, npr. kako i koliko se vodilo računa o higijeni i zdravstvenom stanju stanovništva. Daju nam uvid u rad škola i bolnica koje su partizani fomirali u toku rata. Čitalac na taj način može da stvori detaljniju sliku života ljudi u toku rata.

Autor je u odeljak “Povratak prešućenih i poniženih” uključio eseje vezane za prikaz emotivnog doživljavanja Požege onih koji su je napustili. Tadić tako navodi književnu delatnost Slavice Garonje kroz čije se sećanje na detinjstvo može videti kako su Srbi iz ovog kraja nekada živeli, ali i upoznati kulturno dobro zapadnog dela Slavonije. Deo svoje knjige, Tadić posvećuje i ličnostima koje su na različite načine obeležile požeški kraj. Predstavio je Požežane različitih profesija, porekla i verskih opredeljenja, kao primer delatnosti ljudi na koje se čitaoci mogu ugledati. Na taj način im odaje priznanje za sve što su učinili za svoj kraj i zadužili ga svojim radom.

Polazeći od svoje teze da je “najgori strah – strah od vlastitog mišljenja”, pisac u svojoj knjizi otvara mnoga pitanja koja zahtevaju od današnjeg društva odgovore. Pita se zašto u Zlatnoj dolini nije moguće da najbolji dođi na vrh društvene hijerarhije, zašto dolazi do iseljavanja stanovništva ovog kraja, hoće li doći trenutak slobode da se izgovori sopstveno mišljenje bez straha, te pita – ko je odgovoran za ovakvo stanje društva. Krivce traži u sopstvenim redovima, ali i poziva građane na odgovornost prema sebi i sredini u kojoj žive.

Tadić poziva građane da i sami postavljaju svoja pitanja, zato što je to, po njemu, pravi put do slobodnog pojedinca i slobodnog društva. Bori se protiv

sejanja mržnje i toga da istorija bude u funkciji prikrivanja problema u sadašnjosti. Sam autor se poziva na Vatroslava Jagića i citira ga: "Čim tko manje uči i zna, time je bjesniji Hrvat ili Srbin." Objavljene polemike koje Vinko Tadić vodi, doprinose boljem sagledavanju problema, zato što se autor poziva na naučno proverene činjenice, uzima u obzir vremenski kontekst spornih događaja, te upozorava na manipulisanje brojem žrtava. Cilj pisca ovog dela je stvaranje tolerantnog društva u kome neće biti verbalnog delikta.

Vreme u kome živimo često nema dovoljno razumevanja za onog "drugog" i stoga je važno to što Vinko Tadić pokreće sporna pitanja u društvu. Ova knjiga je lako čitljiva iako je stručna, pa može naći put do šireg kruga čitalaca. Na primeru tema iz lokalne istorije, autor sagledava probleme šire zajednice. Daje i svoja viđenja načina rešavanja nekih društvenih problema današnjice. To je i glavna društvena vrednost ovog dela. Iako se na časovima istorije najčešće govori o događajima iz prošlosti, istorija treba da nas podučí i da nam da odgovore i na savremene probleme. Objavljeni Tadićeви časovi istorije upravo to i rade.

Vesna Kostić
Beograd